

процесуальних прав і обов'язків, так і відповідної відповідальності за вчинення або не вчинення тих чи інших процесуальних дій.

Вирішення цього завдання вбачається у вдосконаленні адміністративно-процесуального статусу адвоката шляхом внесення відповідних змін і доповнень у чинне законодавство, зокрема КпАП, а в найближчій перспективі – у розробці і прийнятті Адміністративно-процесуального кодексу України, у якому адміністративно-процесуальний статус адвоката максимально відповідав би завданням всебічного захисту прав і законних інтересів громадян, повною мірою втілював у життя принципи судочинства.

Список літератури: 1. Васильовський Е.В. Организация адвокатуры. СПб., 1897. Ч. 1. 2. Борейбойм П. Д. Проблемы и перспективы развития адвокатуры // Сов. гос. во и право. 1988. № 1.

М.В. Тищенко, Г.О. Душейко

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ СУТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Питання щодо поняття реалізації [1, с.395] оперативно-розшукової інформації складне і не до кінця досліджене, тому й не має однозначного вирішення ні в теорії, ні на практиці. Термін «реалізація оперативно-розшукової інформації» використовується в спеціальній літературі у зв'язку з її застосуванням в боротьбі із злочинністю та використанні у кримінальному процесі (Рассолов 1991; Иванов 1998).

Аналіз висловлених думок з проблеми, що розглядається, свідчить, що до змісту реалізації оперативно-розшукової інформації вчені підходять по-різному і визначають це неоднозначно.

Найбільш повне наукове визначення поняття подано С.С. Овчинським, який вважає, що оперативно-розшукова інформація містить знання про явища, які вказують на злочинну діяльність конкретних осіб та розкривають не тільки механізм злочинів, а й механізм виникнення інформації про них [2, с.61]. Таким чином, реалізація оперативно-розшукової інформації передбачає певний результат її використання.

В умовах мінливої оперативної обстановки від співробітників оперативних апаратів потрібна висока динамічність прийняття рішень на основі оперативно-розшукової інформації, що, в свою чергу, може бути забезпечено лише підвищенням рівня ОРД. З огляду на це вчені дотримуються точки зору, що суть оперативно-розшукової діяльності визначається її головним завданням, а саме пошуком і фіксацією фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп (Регульський 1997).

Отже, проблема використання оперативно-розшукової інформації повинна розглядатися, на наш погляд, через призму закономірностей, що відносяться до діяльності оперативних апаратів щодо використання даної інформації.

До цих закономірностей, на наш погляд, можна віднести ті, які визначають тактику використання оперативно-розшукової інформації для вжит-

тя до винних передбачених законом заходів, особливо при розслідуванні злочинів. Найбільш важливими з них є ті, які визначають порядок:

- використання цієї інформації таким чином, щоб не розшифрувати джерела її отримання;

- застосування способів вирішення оперативно-тактичних завдань з метою зашифрування таких джерел;

- документального оформлення такої інформації, відповідно до кримінально-процесуальних та інших вимог, які пред'являються до матеріалів, що використовуються гласно тощо.

Передусім актуальним, на наш погляд, є питання про реальність використання інформації, тобто про те, які є блоки інформації і як часто вони дійсно виступають у ролі регулятивного чинника оперативно-розшукової діяльності.

Існує закономірність зворотно пропорційної залежності цінності оперативно-розшукової інформації від її кількості. Ми згодні з думкою, що найбільш цінною при цьому є інформація, отримана від осіб, які співробітничать з оперативними співробітниками на конфіденційній основі. Потрібно зазначити, що отримана інформація фіксується і упорядковується не завжди належно.

Як справедливо зазначає Великошин І.І., наявність інформації створює передумови, але не гарантії того, що оперативні і слідчі апарати, а потім і суди зможуть повноцінно використати її для вирішення завдань з охорони правопорядку і дотримання законності.

Лукашов В.А. і Смирнов С.А. зазначають, що відсутність можливості інформувати широку громадськість і населення про дійсну роль і реальне значення оперативно-розшукових заходів у попередженні і розкритті небезпечних злочинів ускладнює її об'єктивну оцінку. У цих умовах дефіцит такої інформації компенсується деякими засобами масової інформації, які, повідомляючи про факти неправомірного використання негласних методів та засобів, пов'язують це з необгрунтованими засудженнями громадян. Позитивну роль тут відіграв Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність».

В ОРД не можна не враховувати, як правильно зазначає Козаченко І.П., закономірності і механізм психологічних процесів при вирішенні оперативно-тактичних завдань. Практична потреба у використанні досягнень науки зумовлена суперечностями (конфліктами) між оперативним працівником і особою, що готує або вчинила злочин, або між ним і іншими особами, зацікавленими в прихованні злочину.

Проводячи роботу щодо збирання оперативної інформації та її використання під час реалізації результатів оперативно-розшукової діяльності, слід враховувати, що оперативний працівник забезпечує насамперед захист прав та свобод окремих громадян та суспільства і держави в цілому. Це неможливо без розробки сучасних теоретичних та організаційно-тактичних основ діяльності оперативних підрозділів.

Треба пам'ятати, що психологічні закономірності в ОРД причинно пов'язані з особливими умовами, в яких діє оперативний працівник. У літературі такі умови визначаються як організаційно-тактичні. Вони включають в себе:

- наявність конфліктних ситуацій і постійної протидії злочинця (злочинної групи), який прагне таємно підготувати або приховати сліди скоєного злочину, а також необхідність постійної оперативної готовності, оперативної гнучкості, самостійності ризику;

- інформаційна невизначеність (дефіцит інформації), особливо на первинному етапі, кримінальної події або поведінки особи, від якої можна чекати протиправного діяння;

- необхідність швидко здійснити розумові операції, аналітично оцінити інформацію, що надходить з різних джерел, для прийняття правильного і обгрунтованого управлінського рішення при реальному врахуванні труднощів, що зустрічаються;

- необхідність діяти наступально, раптово і швидко, винахідливо, виявляючи оперативну кмітливість;

- утрудненість легалізації ряду фактичних даних, отриманих із негласних джерел;

- обмеженість сил і засобів, необхідних для вирішення поставленого завдання, та інші.

Досить відзначити, що ці обставини обумовили намагання ряду авторів на основі використання емпіричного матеріалу, окремих положень психології, теорії ОРД та деяких інших галузей наукового пізнання розробити практичні рекомендації по застосуванню відомих психологічних даних при виконанні тих чи інших оперативно-розшукових заходів і дій.

Види і поширеність процедур використання інформації найбільш успішно, на наш погляд, можуть бути виявлені в ході дослідження різних сторін оперативно-розшукової діяльності. Аналіз досліджень проблеми збору та роботи з оперативною інформацією були здійснені НДЛ №1 НДІ МВС СРСР ще у 70-ті роки [2] та згодом в сучасних наукових роботах з цієї проблематики.

Оперативно-розшукова інформація зумовлює рівень законності оперативно-розшукової діяльності, цілеспрямованість, організованість і ресурсну забезпеченість, комплексність проведення оперативно-розшукових заходів, їх якість і результативність, які ми розглядаємо як параметри (зміст) ефективності ОРД органів внутрішніх справ. Важливою їх межею є тісний взаємозв'язок і взаємообумовленість. Розвиненість кожного параметра ефективності різною мірою зумовлена іншими параметрами.

З цього випливає, що підвищення ефективності ОРД, тобто вдосконалення системи ОРД, вимагає розвитку кожного параметра ефективності, дотримання необхідного балансу між ними, а також цілісного підходу до всієї системи.

Проблема ефективності в правових дослідженнях аналізується в двох взаємопов'язаних напрямках. Перший, який умовно можна назвати кількіс-

ним, передбачає головним чином виявлення співвідношення між метою і результатом, вимірювання дієвості, результативності виділеного дослідником блоку діяльності. Другий – якісний напрям, включаючи в себе або передбачаючи виявлення згаданого співвідношення, складається з аналізу підготовленості тієї або іншої системи, того або іншого органу до постановки (інтерпретації) і реалізації завдань.

Кожний елемент ОРД і вся система повинні відповідати вимогам необхідності і достатності, забезпечувати вирішення дійсно необхідних завдань, ні в якому разі не виходячи за їх межі і не приводячи до зайвих обмежень інших видів діяльності.

Відповідно до системного характеру ОРД і умов її функціонування умови ефективності проявляються, на нашу думку, на двох рівнях.

Перицій рівень – це загальні соціальні умови, які є зовнішніми по відношенню до ОРД. Вони конкретизуються в межах регіонів, соціальних груп і галузей соціального розвитку, забезпечують законні права й інтереси громадян, їх матеріальний добробут, можливості духовного і етичного розвитку, забезпечують підтримку законності і дотримання основ державного устрою.

Другий рівень – умови, які можна розглядати як включені в ОРД і які безпосередньо визначають її функціонування. Їх можна назвати спеціальними або внутрішніми умовами ефективності. Внутрішні умови ефективності ОРД видаються в рамках забезпечуючого напрямку системи.

Практика показує, що зовнішні умови зумовлюють функціонування внутрішніх, їх інтенсивність, зміст, обсяг тощо.

У зв'язку з цим Карташов В.М. вказує, що економічні і соціальні обставини впливають на юридичну діяльність як безпосередньо, так і через політичні, етичні, правові, соціокультурні, ідеолого-психологічні чинники, актуалізуючись у свідомості. У зв'язку з цим виникає питання про співвідношення суб'єктивних і об'єктивних, матеріальних й ідеальних чинників і їх значення в механізмі детермінації юридичної діяльності [3, с.108].

Ми погоджуємося з думкою науковців про те, що основним напрямком ОРД в сучасних умовах є постійний моніторинг оперативної обстановки та розвідка інфраструктури злочинності на різних її рівнях (у масштабі діяльності МРВВС, області, окремих регіонів, по країні загалом) (Долженков, Кіцул).

Таким чином, умови ефективності – це вимоги до якості організації здійснення ОРД і стану середовища, в якому вона відбувається.

Аналіз практичної діяльності оперативних і слідчих апаратів органів внутрішніх справ та робіт науковців дозволяє зробити висновок, що на наступному етапі необхідними умовами ефективної реалізації оперативно-розшукової інформації є: правове забезпечення; інформаційне забезпечення; наявність підготовлених кадрів, тобто кадрове забезпечення; ресурсне забезпечення, організаційне забезпечення [4].

На думку Козаченка І.П., ситуація (сприятлива або несприятлива), що саме склалася, визначає вибір тактичних прийомів, лінію поведінки опера-

тивного працівника, характер оперативно-тактичного рішення і момент його реалізації і т.п. Така класифікація, на наш погляд, дозволяє використати важливий прийом забезпечення правильності управлінських рішень. Він складається з послідовного, поетапного аналізу забезпеченості ефективності.

У зв'язку з цим доцільно зазначає В.П.Євтушок, що для застосування конкретних тактичних прийомів необхідний всебічне урахування умов, які в сукупності являють собою оперативно-тактичну обстановку (оперативно-тактичну ситуацію). Потрібно також враховувати умови психологічного, інформаційного, процесуального, тактичного, організаційного і матеріально-технічного характеру.

У спеціальній літературі називаються різні ознаки оперативно-розшукової інформації. Їх кількість і зміст однозначно в літературі не визначені.

Маркелов М.В., Фролов В.Ю. відносять до вимог, яким має відповідати оперативно-розшукова інформація, що циркулює у системі оперативних апаратів органів внутрішніх справ, наступні: достовірність, повнота, своєчасність і безперервність.

В той же час І.Р.Шинкаренко відносить до основних вимог, яким повинна відповідати оперативна інформація, ще об'єктивність, всебічність, цілісність, ясність та стислість.

Ми також згодні з думкою М.Курочки, що на етапі порушення кримінальної справи обґрунтованість рішення зумовлюється ступенем інформованості про істотні ознаки злочину [5, с.34]. Це зумовлює таку вимогу, як повнота інформації.

Узагальнюючи зазначене, ми вважаємо, що до оперативно-розшукової інформації в процесі її реалізації можна висунути, передусім, такі вимоги: цілеспрямованість, повнота, достовірність, своєчасність і цінність.

Повнота відбору умов ефективності реалізації залежить від застосування певних методичних прийомів. Вважаємо, що ними можуть бути наступні три прийоми.

Перший прийом складається з використання вказаної вище класифікації умов ефективності реалізації оперативно-розшукової інформації. При цьому потрібно детально визначити мету реалізації даної інформації в рамках оперативно-розшукових заходів, необхідних для їх досягнення.

Другий прийом ґрунтується на виявленні слабких місць при використанні оперативно-розшукової інформації, некваліфікованого або нерезультативного здійснення ряду заходів або окремих оперативно-розшукових заходів. Як правило, це призводить і до встановлення прогалин у дотриманні початку необхідності умов ефективності реалізації даної інформації.

Третій прийом здійснюється шляхом вивчення оптимального накопиченого досвіду забезпечення процесу реалізації оперативно-розшукової інформації належними умовами.

Практичне значення цього підходу пов'язане з формуванням і впровадженням передового досвіду, можливістю проведення і використання нау-

ково-практичних експериментів у розв'язанні проблем реалізації оперативно-розшукової інформації у боротьбі зі злочинністю.

Підводячи підсумок сказаного, слід зазначити, що при розгляді проблеми реалізації оперативно-розшукової інформації як чинника ОРД, потрібно враховувати адекватність обсягу і змісту вказаним вище умовам, що забезпечують ефективність її реалізації.

Таким чином, *реалізація оперативно-розшукової інформації (даних) – це засноване на законі і нормативних актах використання даної інформації (даних) у належних умовах, які відповідають вимогам, необхідним для ефективного вирішення задач щодо виявлення, попередження, припинення і розкриття злочинів, а також по виявленню осіб, що готують, здійснюють або вчинили злочин; розшуку злочинців, що переходять, та осіб, які зникли безвісти.*

Список літератури: 1. Новий тлумачний словник української мови. К., 1998. 2. Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация / Под ред. А.С. Овчинского и В.С. Овчинского. М., 2000. 3. Карташов В.Н. Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность. – Саратов, 1989. 4. Бандурка О.М. Основы управления органами внутренних дел. Х., 1999. 5. Курочка М. Легалізація оперативно-розшукової діяльності у доказуванні // Право України. 1999. №6.

Надійшла до редколегії 17.11.01